

På en armlängds avstånd?

Relationen mellan kulturförvaltning och politik i små svenska
kommuner

Hanna Nyberg & Saga Nyström Holm

Abstract

Sedan kulturpolitiken inrättades som eget politikområde 1974 i Sverige har den styrts på en armlängds avstånd. Politikerna har ansvarat för den övergripande budgeten medan innehållet överlåtits till tjänstemän. Under hösten 2019 väcktes en debatt om huruvida svenska kommuner lever upp till principen. I centrum för debatten stod Sverigedemokraterna vilka yttrade sig över vilken konst som skulle köpas in och inte. Genom att intervjua kulturchefer i fem mindre kommuner i Sverige svarar följande uppsats på frågan: vilka är upplevelserna hos kulturcheferna gällande styrning och rollfördelning? Svaren analyseras inom ramen för James H. Svaras tjänstemannatyper. Eventuella likheter och skillnader diskuteras i ljuset av huruvida den kulturpolitiska styrningstraditionen har brutits och om det urskiljs en förändring vid maktskifte. Resultatet visar att kulturcheferna i huvudsak uppvisar drag av idealtypen den autonoma tjänstemannen. I kommuner där Sverigedemokraterna innehar kommunstyrelsens ordförandepost har det skett en förändring mot att politikerna i viss grad förväntar sig att kulturcheferna ska vara följsamma mot politikerna.

Nyckelord: Kommunal förvaltning, kulturpolitik, kulturchefer, en armlängds avstånd, tjänstemannatyper.

Antal ord: 9391

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställning	2
2 Bakgrund	3
2.1 En armlängds avstånd	3
2.2 Kommunalpolitik	4
3 Teori	6
3.1 Modellens dimensioner	7
3.2 Modellens idealtyper	8
3.4 Operationalisering	10
4 Metod och material	13
4.1 Samtalsintervju	13
4.2 Urval	14
4.2.1 Invånarantal	14
4.2.2 Kulturchef verksam innan och efter maktskifte	14
4.3 Materialdiskussion	15
5 Analys av empiri	16
5.1 Tjänstemannainflytande	17
5.1.1 Politiskt initiativtagande	18
5.1.2 Avvikande fall	20
5.2 Detaljstyrning	20
5.2.1 Detaljstyrning av misstag	21
5.2.2 Detaljstyrning som tradition	22
5.2.3 Förändring mot mer detaljstyrning	23
5.3 Profession	24
5.3.1 Handlingsutrymme beroende på förtroende	24
5.3.2 Avvägningar i arbetet	25
5.3.3 Inte bara budget	26
5.3.4 Förändring mot snävare handlingsutrymme	27
5.3.5 Minskat intresse av tjänstemännens kunskap	28
5.3.6 En följsam förvaltning?	29
5.4 Sammanfattande slutsats	30
6 Diskussion	31
6.1 Den bakomliggande variabeln samsyn	31
6.2 Gränsdragningsproblematik	32
7 Avslut	34

8 Referenser	35
8.1 Primärkällor	35
8.2 Litteratur	35
Bilaga 1 Intervjuguide	38

1 Inledning

I September 2019 röstade Sölvesborgs kommunfullmäktige igenom förslaget att stoppa inköp av ”utmanande samtidskonst”. Förslaget var en av flera genomgripande förändringar inom kulturområdet som följde av det nya handlingsprogrammet som koalitionen Samstyret, med Sverigedemokraterna i spetsen, lade fram (Anesten, 2019). Enligt principen om armlängds avstånd ska vilka böcker som skrivs, teatrar som iscensätts eller filmer som spelas in inte vara föremål för politik. En grundbult som överlevt i decennier inom såväl kulturpolitik som kulturdebatt (Jacobsson, 2014:18, 153). Förslaget fick därmed stor medial uppmärksamhet där man frågade sig: ska politiker kunna stoppa offentligt finansierad kultur? Sölvesborg är nämligen inget ensamt exempel. Under den senaste mandatperioden har politiker från olika block haft svårt att inte lägga sig i kulturens innehåll (Farran-Lee, 2018). Debatten mynnade ut i en statlig utredning med särskilt fokus på “tillämpningen av principen om armlängds avstånd inom verksamhetsstyrning” (Regeringskansliet, 2019).

I grunden bottenar diskussionen i den komplexa frågan: ska politik och praktik hållas isär? Åsikterna är splittrade kring vad som är förenligt med en demokratisk ordning. Relationen mellan politiker och tjänstemän påverkar allt från policyskapande till rättssäkerhet. Den breda konsensus som rått inom kulturområdet har grundat sig på en lång, institutionaliserad idé: politiker ska inte kunna kontrollera vad folk ska ha för världsåskådning. Samtidigt är våra politiska partiers agerande en förlängning av folkviljan: ska politiker inte kunna styra kulturförvaltningen? Hur förverkligas medborgarnas vilja om kulturen blir en angelägenhet för professionella och experter?

1.1 Syfte och frågeställning

Mot denna bakgrund väcktes vårt intresse för att ta reda på hur det fungerar i praktiken. Intresseväckande är huruvida principen om en armlängds avstånd efterlevs på kommunal nivå. Vi har därför valt att intervjua kulturchefer i mindre svenska kommuner. Kulturchefer befinner sig i själva skärningspunkten mellan politiskt sammansatta organ och sina respektive förvaltningsorganisationer. Genom deras nyckelposition har de en unik inblick i utformningen mellan politik och förvaltning. Ändå tycks deras erfarenheter ofta saknas i både samhällsdebatten och inom forskningen. Vårt *syfte* är att med hjälp av idealtypsanalys beskriva kommunala kulturchefers upplevelser av styrning och rollfördelning, men inte att utreda varför det ser ut som det gör. I undersökningen utgår vi således från frågeställningen:

- *Vad är kulturchefers upplevelser av styrning och rollfördelning i mindre¹ svenska kommuner?*

¹ Med mindre kommuner hänvisar vi till Wänströms rapport där mindre kommuner definieras som ett invånarantal under medianinvånartalet 16 000 (Wänström, 2019:19).

2 Bakgrund

I detta kapitel presenteras tidigare forskning och en kort historisk genomgång av områdena relevanta för denna uppsats: principen om en armlängds avstånd och kommunalpolitik.

2.1 En armlängds avstånd

Filosofin bakom principen en armlängds avstånd tillskrivs John Maynard Keynes som bevittnade Nazitysklands och Sovjetunionens propaganda under andra världskriget. Han argumenterade för att offentlig konst ska styras på en ”armlängds avstånd” och att området ska överlämnas till experter (Jacobsson, 2012:32). Sedan 2017 har principen stadgats i museilagen (2017:563) (Myrstener, 2019), men i övrigt är det en princip som inte förekommer i annan lagstiftning. Däremot vilar en armlängds avstånd på yttrandefrihetsgrundlagen (1991:1469) § 2: "Yttrandefriheten enligt denna grundlag har till ändamål att säkra ett fritt meningsutbyte, en fri och allsidig upplysning och ett fritt konstnärligt skapande."

Principen ska å andra sidan inte beskådas som en singularitet inom kulturpolitiken utan kan sägas vara grundläggande i en rad områden; såsom maktodelning och vetenskap (Svante, 1999:79ff). Tillika ingår principen i förvaltningsidén *New Public Management* men motiveras genom effektivitet snarare än rättssäkerhet (Johansson, 2018:39). Sedan kulturpolitik inrättades som ett eget politikområde 1974 i Sverige har kulturpolitiken styrts i enlighet med principen. Trots att det har funnits skilda åsikter om vad som innefattas i det notoriskt svårdefinierade begreppet ‘kultur’

och på vilket sätt denna ska främjas har området, i jämförelse med många andra, varit stabil (Jacobsson, 2014:54,193).

En brytpunkt är år 2014 då Sverigedemokraterna anger att de inte ställer sig bakom principen om en armlängds avstånd, vilket framkommer i en enkät från Konstnärernas Riksförbund (Horne, 2018). Kulturpolitiken är emellertid inte det enda konfliktområdet mellan Sverigedemokrater och förvaltning. 2018 skrev opolitiska tjänstemän i regeringskansliet ett tjänstemannaupprop gällande oro över hotet mot värdegrunden om människors lika värde (Jakobson, 2018). Vad som är intressant är inte vad som skiljer sig mellan Sverigedemokraterna och övriga partier på statlig nivå, där partiet trots allt inte är styrande, utan i kommunerna där vissa har ordförandeposten i kommunstyrelsen. Vilken politik för partiet med självbilden av att vara de “riktiga demokraterna”² när de får *riktigt* inflytande och sticker den politiken ut från andra partiers?

2.2 Kommunalpolitik

Kommunalpolitiken har i motsats till kulturpolitiken förändrats mycket de senaste decennierna genom nya styrningsideal och ett skifte i personalsammansättningen. Ett illustrativt exempel är hur politiker på 1950-talet i små kommuner kunde åka hem till invånarna för att utreda om kommunala bidrag behövdes, vilket är en diametral motsats till hur verksamheten är strukturerad idag (Wänström, 2019:10).

Emellertid kan föregående styrningsideal av närhet mellan politik och förvaltning fortfarande finnas kvar i kommunerna. Det behöver inte vara ett nödvändigt ont med en nära relation utan det kan uppstå en “gyllene zon” genom fruktbart samarbete (Hellström, m.fl, 2012:17ff). Å andra sidan

² Se Sverigedemokraternas hemsida under fliken “Vår politik - Sverigedemokratisk politik” där viktiga frågor bland annat har rubrikerna “En riktig utrikespolitik” och “Ett riktigt försvar”, (Sverigedemokraterna, 2020).

kan det skapas oreda om ett parti efter en lång tid byts ut – rollerna och arbetsuppdelningen kan i detta fall behövas stivas om (ibid:22ff).

Samtidigt som det kommunala samarbetet har beskrivits som en möjlig “gyllene zon” växer en annan bild fram i en enkätstudie som genomfördes 2016. Jämfört med i början av 1980-talet uppfattade en större andel kommunala tjänstemän politiker som okunniga. I samma studie angav också en större andel tjänstemän än tidigare, att deras uppfattning var att de lokala politikernas påverkan på deras arbete ökat på ett generellt negativt vis. En betydande ökning i andelen tjänstemän som lägger förslag som ligger i linje med politikernas uppfattning har också framkommit (Johansson b., 2018:87ff).

En annan studie visar parallellt att cheftjänstemän upplevde folkvalda lokala politiker som aktörer utanför den ordinarie verksamheten och som att de borde hållas på stort avstånd från den interna tjänstemannaorganisationen. Många tjänstemän känner dessutom en större tilltro till statliga lagar och regler än till de riktlinjer som kommer från deras egna kommunala politiska beslutsfattare (Wänström, 2019:16). Detta är symptomatiskt med personalsammansättningens förändring i förvaltningen mot en högre utbildningsnivå (Johansson a., 2018: 39), vilket anspelar på meritokratiska värden (Johansson b., 2018:87ff). Vem eller vilka i den svenska demokratin är det som har inflytande över politiken?

Sammanfattningsvis är det inte lika självklart hur kommunens organisation ska struktureras i jämförelse med den centraliserade nivån. Detta för att det inte tydliggörs i kommunallagen hur relationen mellan politiker och tjänstemän ska se ut (Johansson m.fl, 2018:14). Traditionellt ska däremot politiker ägna sig åt ’vad’ och tjänstemän åt ’hur’. Tjänstemän har en unik position och måste balansera mellan flera olika värden och relationer (ibid:15), vilket leder till en komplexitet som inte är möjlig att reglera. Mot denna bakgrund kommer i följande kapitel undersökningens teoretiska utgångspunkt att presenteras.

3 Teori

Eftersom vår studie syftar till att kartlägga kulturchefers upplevelser av styrning och rollfördelning har vi valt att ansluta oss till James H. Svaras modell över tjänstemannatyper. Det tillåter oss att placera in vårt empiriska material i en relevant forskningsmässig kontext eftersom Svaras teori täcker in den huvudsakliga och befintliga forskningen på området.

James H. Svara är statsvetare och professor i ”public administration” och har i en rad arbeten försökt förstå relationen mellan politiker och tjänstemän såväl empiriskt som konceptuellt. I sin litteraturstudie ”Politicians and Administrators in the Political Process —A Review of Themes and Issues in the Literature” har Svara, utifrån tidigare forskning om offentlig förvaltning, utvecklat en modell bestående av fyra tjänstemannatyper (Svara 2006:954ff). Modellen redovisas nedan:

		Degree of distance and differentiation between elected officials and administrators	
		Very High	Very Low
Level of control of administrators by elected officials	Very High	Isolated administrators	Manipulated administrators
		Separate roles	Responsive administrators
Very Low		Autonomous administrators	Overlapping roles
		Bureaucratic regime	Politicized administrators

Tabell 1. Modell av relationen mellan politiker och förvaltning: standard (grå celler) och extrema (vita celler).

Modellen utgår från två dimensioner: nivå av kontroll politiker har över förvaltningen och i vilken grad politiker och tjänstemän har distanserade och differentierade roller (ibid:956). Fälten i modellen baseras i sin tur på dimensionerna och beskriver idealtyper, det vill säga teoretiska konstruktioner, för hur interaktionen mellan politiker och tjänstemän ser ut. De gråmarkerade cellerna beskriver fyra idealtyper vilka med större sannolikhet återfinns i verkligheten. Därmed har Svava benämnt dessa som standardmodeller. Det är också dessa vi primärt utgår från eftersom de vitmarkerade cellerna snarare är att betrakta som renodlade idealtyper där den aktuella tjänstemannatypens drag beskrivs med extrema egenskaper (ibid:955). I det följande kommer vi beskriva modellens dimensioner tydligare, för att i avsnittet därefter gå närmare in på idealtypernas särdrag.

3.1 Modellens dimensioner

Den horisontella dimensionen mäter nivån av kontroll politiker har över förvaltningen. Svava framhåller att i alla demokratiska förvaltningsstrukturer är politikerna formellt överordnade tjänstemännen. Men i det faktiska arbetsförhållandet kan det i praktiken variera mellan hög grad av underordning och hög grad av oberoende. När tjänstemän är tydligt underordnade är inflytandet enkelriktat: politiker ger direktiv till förvaltningen genom instruktioner, policy eller lag vilka begränsar tjänstemännens handlingsfrihet. Underordningen innebär däremot inte nödvändigtvis politisk inblandning i förvaltningen. Ett jämbördigt inflytande behöver på samma vis inte betyda att förvaltningen har monopol på den politiska kontrollen (ibid:954).

I den vertikala dimensionen mäts i vilken grad politiker och tjänstemän har distanserade och differentierade roller. Dimensionen har formats utifrån de funktioner som politiker respektive tjänstemän har, vilket Svava har studerat. I huvudsak är de studerade funktionerna policyskapande kontra implementering, och resursallokering kontra resursförvaltning. När rollerna är differentierade och distanserade utförs funktionerna av olika personer. Även vilka normer – refererat till standarder och värden – som vägleder val tillkommer i dimensionen. Politiker handlar efter att tillskansat sig själva, partiet och partiväljarna fördelar genom att framhäva individuella och personliga agendor som norm. Förvaltningsnormer understryker i motsats generella och universella

värden (som opartiskhet, rättssäkerhet, kontinuitet och objektivitet), eller specifikt professionell etik, teknisk expertis och regler baserat på lag (ibid:955). I det följande beskrivs idealtyperna som baseras på dimensionernas möjliga kombinationer.

3.2 Modellens idealtyper

Separata roller (separate roles) beskriver ett klassiskt sätt att föreställa sig relationen mellan politik och förvaltning; tjänstemannen är tydligt underordnad politikerna och de tillskrivs separata roller och normer. Politiker ägnar sig åt visioner och policybeslut medan förvaltningen neutralt realiserar målsättningarna. Dikotomin ska dock inte ses i allt för strikt form. Tjänstemannen bidrar alltså till beslutsfattandet genom oberoende sakkunskap och värnande om rådande lag. Samtidigt förespråkas och utövas av politikerna en tydlig, men på armlängds avstånd, kontroll av byråkratin. Vissa likheter till denna klassiska modell går att finna i New Public Managements idé där politiker styr genom målsättning och tjänstemännen väljer metod för att uppfylla målen. Dras idealtypen till sin spets är tjänstemannen inte bara kontrollerad och skild från politiken, utan utestängd från den. Isoleringen kan ske genom att politikerna medvetet inte delger förvaltningen tillräckligt med information, varpå förvaltningen blir passiv (ibid:957f).

Den *autonoma tjänstemannen (autonomous administrator)* har likt rollen ovan en tjänst vilken är separerad från politikernas. Skillnaden är dock en avsaknad av effektiv politisk kontroll vilket ger tjänstemannen förutsättningen att utifrån sin byråkratiska maktposition styra politikens utformning inom sitt sakområde. Därmed får tjänstemannen lika, eller till och med större, inflytande än politikerna själva – vilket förstärks av asymmetrin gällande specialiserad expertis. Autonomi återspeglas således i tjänstemannens involvering i policy-rollen, medan politikerna är separerade från förvaltningsområdet. Extremversionen beskrivs som en byråkratisk regim, en så kallad “förvaltningsstat” (ibid:959).

Idealtypen *den följsamma tjänstemannen (Responsive Administrator)* innebär att tjänstemän inte endast ska vara medgörliga utan också bör stödja politikerna. Likt idealtypen om separata roller betonas en underordning av tjänstemän men den följsamma tjänstemannen skiljer sig åt med

avseende på att idealtypen har en otydlig separation från politikerna (ibid:959). Politikerna i denna idealtyp beslutar direkt om hur förvaltningens ska organiseras och de sätter kursen för relationen med tjänstemännen. Det är vanligt att tjänstemän anteciperar politikernas reaktioner och handlar på detta förväntade sätt. Den följsamma tjänstemannen agerar således som politikernas agent men inte på ett fränkopplat och samarbetsvilligt vis – som i idealtypen separata roller där dessa egenskaper inte nödvändigtvis kommer passa politikernas behov (ibid:959f). I den extrema versionen av denna modell existerar en manipulation av tjänstemän från de politiska ledarna, tjänstemännen är maktlösa och professionella standarder kan inte upprätthållas. (ibid:961).

Idealtypen *överlappande roller (The Overlapping Roles Model)* utgör den sista idealtypen i Svaras teori. Tjänstemän och politikers roller är flytande och relationen dem emellan är inte dikotom och hierarkisk – utan det existerar ett delat inflytande över både politik och förvaltning. Detta synsätt innebär att tjänstemän är aktiva i en bred spännvidd av policyärenden och att politiker är involverade i beslut som vanligen associeras med förvaltningens. Beroende på omständigheter kan politiker fatta beslut om medel och i andra fall formulerar tjänstemän mål. Enligt denna modell borde och måste tjänstemän och politiker arbeta tillsammans och deras relation bör vara samarbetsorienterad, inte fientlig, för en effektiv förvaltning och styrning (ibid:962ff). En extremversion av de överlappande rollernas idealtyp skulle vara en vars roller, värderingar och aktiviteter är fullständigt mixade (ibid:964).

Innan vi går vidare till operationaliseringen bör det framhävas att idealtyperna inte är att betrakta som empiriska beskrivningar av verkligheten, utan som analytiska hjälpmedel vilka kan jämföras med empirin. Förekomsten av en idealtyp behöver nödvändigtvis inte betyda en absolut avsaknad av någon av de andra typerna. De flesta tjänstemän går att likna vid idealen från flera av de beskrivna idealtyperna och förmodligen växlar det beroende på vilken uppgift som utförs. Således kan man inte förvänta sig tjänstemännen definitivt kan placeras i enbart en idealtyp (ibid:966f). I kommande avsnitt ska ovan presenterade och beskrivna teoretiska begrepp tilldelas operationella indikatorer.

3.3 Operationalisering

Svaras modell innehåller visserligen tydligt definierade teoretiska begrepp, men saknar indikatorer på hur teorin ska användas i praktiken. Vi kommer därmed ofrånkomligen att lämnas ett stort operationellt tolkningsutrymme för hur teorin ska appliceras på verkligheten. Vi vill därför uppmärksamma läsaren att det är mot denna bakgrund uppsatsen ska förstås.

Hur har vi gått tillväga för att undersöka tjänstemannatyperna? Svaras modell utgår från de i avsnitt 3.1.1 presenterade dimensionerna: 1) Nivå av kontroll politiker har över förvaltningen och 2) I vilken grad politiker och tjänstemän har distanserade och differentierade roller. Under tabell 2 och 3 på nästkommande två sidor har vi upprättat ett schema för att exemplifiera hur vi ämnar mäta dimensionerna och vilka svar vi tolkar som kännetecken för graderna hög och låg.

Vi har inte redovisat alla våra intervjufrågor eftersom informantintervjuer till stor del baseras på ett öppet förhållningssätt med följdfrågor. Förutbestämda tolkningar kan hindra oss från att väga in viktiga verklighetsbeskrivningar som framkommer och det hör till undersökningens natur att kulturcheferna bidrar med delvis olika bitar. Alla frågor har emellertid tagit avstamp i hur våra informanter ser på dimensionerna och utgår från hur kulturchefernas arbetssituation i regel ser ut (Se Bilaga 1).

Försök till att nå djupare och mer underbyggda beskrivningar av informanternas svar har gjorts med kontrollfrågor som “vad beror det på?” eller “på vilket sätt då?”. Detta för att minska feltolkning. Exempelvis behöver informella kontakter nödvändigtvis inte tyda på låg differentiering och distansering, utan kan vara en följd av arbetsplatsnormer.

	Intervjufrågor	Hög	Låg
Nivå av kontroll politiker har över kulturförvaltningen	Hur skulle du beskriva kommunpolitikernas styrning av kulturområdet?	Flertalet regler, riktlinjer och rekommendationer.	Enbart finansiell budgetreglering.
	Finns befattningsbeskrivning respektive skrivna styrdokument?	Det finns omfattande arbetsbeskrivningar, verksamhetsplan och tydlig delegationsordning.	Det finns en delegationsordning men det finns flertalet arbetsuppgifter utan skrivna riktlinjer.
	Får du utrymme för din profession i arbetet?	Utrymmet för profession är underordnat politikernas intresse.	Utrymmet för profession är minst jämbördigt politikernas intresse.
	Förekommer det att du behöver göra avvägningar mellan din profession och det politiska beslutsfattandet?	Avvägningar krävs ofta.	Avvägningar krävs sällan.

Tabell 2. Operationella indikatorer på dimension politisk kontroll.

	Intervjufrågor	Hög	Låg
I vilken grad politiker och tjänstemän har distanserade och differentierade roller	Vilka är de största skillnaderna mellan politikerna och dig som kulturchef?	Tydlig separation mellan målsättning och implementering. Mellan 'vad'- och 'hur'-frågor.	Avsaknad av skillnader, förutom de officiella tjänsternas legitimitetsgrunder.
	Hur avgörs vilka frågor som hamnar på ditt bord, och vilka som politikerna ansvarar över?	Förutbestämd ordning för kommunala frågors uppdelning, vilka efterlevs i praktiken.	Saknas styrdokument eller befintliga styrdokument efterlevs inte. Det avgörs relativt slumpartat vilka frågor som tillhör vem.
	Anser du att innehållet i kultursektorn påverkas av den rådande politiken?	Principen om armlängds avstånd råder. Politiker är inte inblandade i kulturförvaltningens arbete, men ramarna kan påverkas.	Politiker är involverade i detaljer som traditionellt associeras med förvaltningens.
	Baseras beslutsfattandet på formella eller informella kontakter?	Formella.	Informella.

Tabell 3. Operationella indikatorer på dimensionen distanserade och differentierade roller.

4 Metod och material

4.1 Samtalsintervju

För att besvara vår frågeställning har vi valt att genomföra samtalsintervjuer med kommunala kulturchefer. Eftersom vår studie syftar till att kartlägga kulturcheferns upplevelse av styrning och rollfördelning lämpar sig samtalsintervjuer framför andra frågeundersökningar. Formen tillåter oss att på ett djupare plan få tillgång till de upplevelser våra informanter har: dels genom att kunna registrera oväntade svar och dels genom möjligheten till följdfrågor (Esaiasson 2017:260f). För att till viss del kunna skapa ett likvärdigt bedömningsunderlag för idealtyperna har alla subjekt dock fått samma huvudfrågor som utgångspunkt. På så sätt har vi ökad chans att söka regularitet i svaren och urskilja likheter och skillnader.

Undersökningen görs i informantkaraktär vilket innebär att intervjusubjekten bidrar med information kring det faktiska arbetet (ibid:235). I regel arbetar förvaltningschefer, till skillnad från andra tjänstemän, närmast politikerna och kan därmed antas befinna sig i gränslandet mellan politik och förvaltning. På basis av deras centrala position kan de sannolikt med fördel vittna om rådande förhållande avseende rollfördelningen (ibid:267). Vår förväntan har varit att de olika kulturcheferna kan bidra till den generella bilden.

Vi är medvetna om att direktobservationer hade varit ett gott komplement till samtalsintervjuer. Dels för att nå sådant som upplevs så pass självklart att informanterna själva inte tänker på att berätta om det, och dels för att bekräfta överensstämmelsen mellan ord och faktiskt handlande (ibid:315). Givet tidsramen har direktobservationer behövt uteslutas. Vi vill med detta tydliggöra att undersökningen baseras på hur informanterna själva uppfattar sin egen värld.

4.2 Urval

Urvalet av kommuner har genomförts utifrån två principer. För det första att kommunerna har ungefär lika många invånare och för det andra att kulturchefen i kommunen har arbetat innan och efter ett maktskifte valåret 2018. Kommunerna liknar varandra eftersom de bör ha liknande förutsättningar att bedriva kulturpolitik men skilja sig åt vad gäller det politiska styret för att kunna göra en likvärdig granskning.

4.2.1 Invånarantal

Sverigedemokraterna har inflytande i sex mindre kommuner i Sverige (Eriksson, 2018) och därför har övriga kommuner valts utifrån lika invånarantal som varierar mellan 10 000 och 17 500. Det bör påpekas att den största kommunen ligger något över medianinvånarantalet (se fotnot 1) men vår förhoppning och tro är att denna marginella skillnad inte påverkar undersökningens utfall. Därutöver är den kommunala nivån i mindre kommuner fördelaktig att analysera i och med att samspelet kan sägas vara synligt i det politiska systemet (Bergström m.fl, 2008:208f).

4.2.2 Kulturchef verksam innan och efter maktskifte

Varför kulturchefen ska ha suttit under ett maktskifte är en strategi för att kunna utesluta att en förändring i arbetet med kulturpolitik beror på att samsynen mellan tjänstemän och politiker har brutits (Bergström m.fl, 2008:210f). Arbetet i små kommuner kan ske tätt vilket följs av att när nya personer sitter i kulturnämnden kan arbetsrutinerna brytas och förståelsen för varandra likaså (Hellström m.fl, 2012:22ff). Denna urvalsprincip är således ett sätt att kontrollera att generella förändringar som kan komma med ett maktskiftet inte är en bakomliggande variabel till om kulturcheferna kritiserar den nya politiken. Vår tolkning är att det kan förekomma individer som personligt inte kommer överens med politikerna eller att man ogillar den nya politiken och därmed kritiserar det nya styret.

Maktskifte har definierats i denna studie som att kommunen sedan valet 2006 fram till valet 2018 har kunnat se en mer eller mindre tydlig förflyttning mellan vänster- och högerskalan. Exempelvis har kommuner som återgått till ett styre som fanns innan valåret 2014 valts bort eftersom mandatperioden 2014-2018 då kan anses vara en historisk parentes. Det finns maximal variation i partipolitisk färg med hänsyn till övriga urvalskriterier och kommer redovisas närmare i kapitel 5.

4.3 Materialdiskussion

Positionerna för kulturcheferna skiftar och kan påverka de svar vi får. Två av fem kulturchefer vi intervjuat har inte längre denna tjänstposition. Deras berättelser kan således skilja sig åt utifrån hur mycket de är beredda att berätta om sin tidigare respektive nuvarande arbetsplats, vilket påverkar de slutsatser som kan dras (Esaiasson m.fl, 2017:295f). Därför har vi valt att anonymisera både deltagarna och kommunerna för att minska det källkritiska kriteriet *tendens* hos informanterna. Det kan förekomma känslig information och informanterna kan i och med anonymiseringen känna sig mer fria att svara sanningsenligt utan de risker som kan vara förknippade med att berätta om sitt arbete. Av samma anledning spelas inte intervjuerna in utan anteckningar förs under intervjun.

I och med att vi inte intervjuar flera personer inom samma förvaltning eller politiker kan vi inte bekräfta berättelserna med andra oberoende vittnen (Esaiasson m.fl, 2017:292). Uppsatsen ska ses i ljuset av att det är ett ensidigt perspektiv som beskrivs men som å andra sidan tar fasta på att det är centrala aktörer som blir intervjuade.

5 Analys av empiri

I detta kapitel presenterar vi de empiriska resultat vi har fått genom intervjuerna. Vi har i undersökningen anonymiserat de intervjuade kulturcheferna samt kommunen de arbetar i. I det följande har vi därav låtit olika färger representera våra informanter. Vi har avsiktligt valt färger som i någorlunda mån kan kopplas till det politiska kommunstyret. Med hänsyn till anonymiteten kan vi inte specificera exakt vilka partier som styr utan hänvisar till partitillhörigheten för kommunstyrelsens ordförande i kommunen (se tabell 2 nedan). För att ge ett intryck av kulturcheferna är samtliga utom en akademiker och könssammansättningen är blandad.

Kulturchef	Kommunstyrelsens ordförande: partitillhörighet
Röd	Socialdemokraterna
Lila	Centerpartiet
Blå	Moderaterna
Gul	Sverigedemokraterna
Orange	Sverigedemokraterna

Tabell 2. Kulturchefernas benämningar i analysen utifrån partitillhörigheten för kommunstyrelsens ordförande.

Vi presenterar materialet utifrån tre huvudteman: tjänstemannainflytande, detaljstyrning och profession. Uppdelningen utgår från de övergripande mönster vi funnit med utgångspunkt i vår

teoridel. Vi har således plockat ut de viktigaste dragen i intervjuerna. Inom varje huvudtitel redovisar vi närmare kulturchefernas gemensamma och avvikande svar samt vilka dimensioner, såväl som tjänstemannatyper som synliggjorts.

I stora drag finns samtliga idealtyper närvarande. I huvudsak är det däremot kännetecknen för den autonoma tjänstemannen som framträder starkast. Drag av tjänstemannatypen separata roller förekommer och en gränsdragningsproblematik mellan denna och den autonoma tjänstemannatypen har synliggjorts. Kulturcheferna Gul och Orange skiljer sig på de flesta punkter när det gäller förändring i och med det politiska maktskiftet. Medan samtliga kulturchefer upplevde en marginell skillnad har kulturcheferna Gul och Orange beskrivit en förskjutning mot den följsamma tjänstemannen. I det följande ska vi presentera detta mer djupgående.

5.1 Tjänstemannainflytande

Gemensamt för samtliga kulturchefer är deras inledningsvis starka betoning av deras och politikernas separata roller och gränsdragningen där emellan. En klar ansvarsfördelning antyds där politiker sysslar med vad-frågor och tjänstemän med hur-frågor. I egenskap av kulturchef är de experter inom förvaltningsområdet vilka stödjer politikernas beslutsfattande genom underlag utifrån faktabaserad och professionell grund. När politikernas beslut är tagna är det kulturchefernas uppgift att verkställa dem. När de själva tar beslut sker det på delegation eller för att de i egenskap av chefer ansvarar för bl.a. strategi- och personalfrågor. Frågor av principiell karaktär är alltid nämndens eller kommunfullmäktiges. Vidare framhävs anpassningsförmåga som vitalt. Eftersom de inte vet vilka eller vilket parti som kommer styra behöver de vara kameleonter. Om kulturcheferna ska peka på någon beröringspunkt politiker och dem emellan får vi liknande svar från alla; de vill kommuninvånarna gott eller att de vill utveckla kommunen.

Mot denna bakgrund överensstämmer kulturchefernas samstämmiga svar på Svaras idealtyp separata roller, som kännetecknas av såväl hög kontroll som hög differentiering och distansering. Kulturchefernas bidragande sakkunskap i underlagen, lojaliteten gentemot politiska beslut och den tydliga separationen mellan målsättning och implementering talar också för idealtypen. Svara

framhåller dock att politikerna alltid är formellt överordnade tjänstemännen, men att det i praktiken kan variera mellan hög grad av underordning och hög grad av oberoende. Den till synes märkbara underordningen behöver därmed nödvändigtvis inte betyda att inflytandet är enkelriktat, utan kan bero på den parlamentariska styrningskedjan. För att undvika ett samtal på teoretisk nivå försökte vi komma de praktiska förhållandena närmare genom den mer direkta frågan ”kan det förekomma att du tar initiativ till politisk förändring?”.

5.1.2 Politiskt initiativtagande

Genom frågan växer en mer mångfacetterad bild fram: trots en skillnad på ’vad’ och ’hur’-frågor kan det för kulturchef Blå, Lila och Röd förekomma att de influerar politikerna. Blå svarar jakande att hen inte är helt felfri, utan är inne i politikernas område ibland när hen är ordentligt engagerad i en fråga. Då är det lätt att hen drar iväg, får lite för bråttom och berättar vad politikerna ska göra och hur saker bör drivas. Lila menar att hen påverkar i hög grad och mycket mer än vad befolkningen tror. Den största avgörande faktorn är det engagemang som kulturförvaltningen, med Lila i spetsen, visar. Beroende på vad kulturförvaltningen är intresserad av kan den styra vad politikerna ska vara intresserade av, såväl generellt som i detaljfrågor. Lila berättar:

“Jag påverkar väldigt mycket. Mycket mer än vad man kanske tror. Den största avgörande faktorn är det engagemang som förvaltningen ger, visar. Så om vi som verksamhet, och jag som chef för verksamheten, har ett väldigt driv och engagemang så påverkar det politiken väldigt mycket. Det skapar också politisk makt och politisk kraft. Så ser de att de har en verksamhet som vill någonting, då vill de också någonting. Har man en sovande förvaltning som bara gör samma sak som för tre år sedan, då somnar politiken också in. Då har du ingen utvecklingsfaktor i den gruppen. Så på det sättet har det en väldigt stor påverkan vad vi gör, eller vad jag gör. Det är ändå chefen som lägger ribban för verksamheten. Om jag inte vill något, är det ingen annan som vill något heller.”.

Röd beskriver att hen försöker att inte gå in i politikernas område, men medger att hen medvetet försöker knuffa politikerna i en viss riktning. Knuffarna kan röra sig i gränslandet mellan politiska viljeyttringar och ett professionellt framförande av kommuninvånarnas klagomål.

De tre kulturcheferna kan även komma att diskutera de politiskt fattade besluten med politikerna. Blå lyfter fram att hen är noga med att inte kritisera politiska beslut, att det är viktigt att vara lojal mot beslutet, men medger att hen trots allt kan hamna i de samtalen ändå. Detsamma gäller för Röd som framhåller att hen inte kritiserar politiska beslut men däremot ”[...] kan säga till vissa. Till min ordförande. Det här blir inte bra. Ofta har vi samma uppfattning.”. Lila kan till och med gå till fullmäktige och tala om vilka beslut hen anser att politikerna felaktigt fattat.

Det förekommer vissa svårigheter med att knyta dessa svar till en idealtyp, eftersom vårt metodval (samtalsintervjuer) inte tillåter oss observera exakt vilka frågor de kritiserar. Kulturchefer ska ha en aktiv roll i att utveckla kommunen och framföra kommunala behov. Ansvar som är lätta att förväxla med att sätta visionära mål – vilket är politikernas uppgift. Vi tolkar det dock som att kulturcheferna Blå, Röd och Lila i viss grad kan påverka vad politikerna ska engagera sig i för frågor. Påverkan tycks ske utifrån deras professionella position som kulturchefer, snarare än ur politiskt tyckande. Rollerna är således fortfarande differentierade, men kulturcheferna kan nyttja sin byråkratiska maktposition till att styra politikens utformning inom kulturområdet. Det går därmed att tala om att förvaltningen har inflytande – vilket kategoriseras under dimensionen låg politisk kontroll. Det enkelriktade inflytandet från politiker över förvaltningen likt idealtypen separata roller framträder inte lika tydligt och istället urskiljs kännetecknen för den autonoma tjänstemannen. Bilden bekräftas av att kulturcheferna har uppfattat politikernas inblandning i förvaltningen som okunskap, snarare än en medveten strategi vilket beskrivs närmare i avsnitt 5.3.

Den någorlunda låga kontrollen över kulturförvaltningen förstärks genom avsaknaden av styrdokument och befattningsbeskrivningar. För samtliga kulturchefer finns en delegationsordning men i övrigt har det getts fundersamma och hummande svar. Röd har en kulturplan, men egentligen bara två mål att uppfylla, Blå har en verksamhetsplan som hen arbetar efter men utan särskilt tydliga uppgifter och Lila hänvisar enbart till delegationsordningen. Gemensamt för samtliga är att det utöver delegationsordningen finns flertalet arbetsuppgifter utan skrivna riktlinjer och att det i regel bara är budgeten de styrs genom. I mångt och mycket handlade det om att göra sitt eget berättigande inom kulturområdet. Det vill säga att det är upp till kulturcheferna att utforma stora delar av sina arbetsuppgifter själva. Alla frågor är inte möjliga att reglera med generella regler så att det är kristallklart vem som ska göra vad. Men att det rör sig om en finansiell budgetkontroll och att det

förutom delegationsordningen saknas övriga riktlinjer är i enlighet med teorin kännetecken för låg kontroll. Således fortsätter drag från den autonoma tjänstemannen att framträda, eftersom det i grunden fortfarande finns en distinktion mellan politiker och tjänstemän.

5.1.3 Avvikande fall

Gul och Orange avviker en aning från övriga tre kulturchefer. Till skillnad från övriga svarar de nekande till att de tar initiativ till politisk förändring och det framkommer ingen information kring att de kritiserar politiska beslut. Orange berättar dock att hen kunde diskutera besluten med politikerna innan maktskiftet, men inte efter. Men likt övriga saknar dessa kulturchefer övergripande styrdokument och befattningsbeskrivningar. Gul berättar att styrningen är ganska obefintlig och hen skulle inte kalla något dokument en befattningsbeskrivning. Orange lyfter fram att det finns lite skrivet om hens uppdrag och att det saknades en kulturplan. Båda framhäver även en klar ansvarsfördelning mellan målsättning och implementering.

En gradskillnad mellan den autonoma tjänstemannen och tjänstemannen med separerade roller kan därmed skönjas. Å ena sidan har de inte inflytande över den politiska utformningen inom sitt område vilket tyder på hög kontroll och därmed separerade roller. Å andra sidan framstår de hyfsat självständiga från det politiska styret vilket tvärtom tyder på låg kontroll och den autonoma tjänstemannen. Talar vi om förändring i och med det politiska maktskiftet 2018 blir skillnaderna desto tydligare: medan Orange och Gul upplevt en förändring mot en högre grad av kontroll beskriver övriga kulturchefer en marginell skillnad. Detta presenteras närmare i nästkommande avsnitt.

5.2 Detaljstyrning

Principen om en armlängds avstånd innebär att förvaltningen ansvarar över kulturens innehåll och är fria från politikernas inblandning förutom rörande budgetfrågor. Principen har i Svaras teori

tilldelats hög grad av differentierade och distanserade roller, om den upprätthålls. Det vill säga, om detaljstyrning i kulturens innehåll i motsats sker, innebär det att arbetsuppgifterna inte är uppdelade och/eller inte efterlevs och en låg grad av distanserade och differentierade roller är fallet.

I samtliga kommuner har denna princip i huvudsak upprätthållits vilket tyder på drag av idealtyperna 'separata roller' och 'autonom tjänsteman' som har en hög grad av differentierade roller. Undantag har uppmärksammats från framför allt kulturchef Gul och Orange vilka kan liknas vid den följsamma tjänstemannen, men vars mönster också till viss del kan återfinnas hos kulturchef Blå. Beröringspunkter med idealtypen 'överlappande roller' återfinns också i ett par avvikande fall hos Blå, Röd och Lila, som innebär att tjänstemän och politiker har samma roller samt utgångspunkter.

Om den rådande politiken påverkar innehållet i kultursektorn samt om det kan hända att politiker är inblandade i hur arbetet i kulturförvaltningen ska gå till, är frågor som föranlett berättelser från informanterna om politikernas försök till detaljstyrning. Dessa frågor syftar således till när politiker är inblandade i förvaltningen och inte tvärtom. Intervjufrågorna lägger därmed fokus vid ett enkelriktat inflytande från politikerna över förvaltningen – men förvaltningen kan likväl vara inblandade i politiska beslut vilket särskiljer de sistnämnda idealtyperna och diskuteras i avsnitt 5.1.

Kulturcheferna anser att politikerna har respekt för principen om en armlängds avstånd och att det är genom budgeten politikerna styr. Alla informanter har på ett eller annat sätt tagit upp Sverigedemokraterna och/eller Sölvesborgs kommun som ett exempel på hur det inte ska gå till i kulturpolitiken och också i kontrast till hur deras eget arbete fungerar. Lila upplever till och med inget detaljstyre överhuvudtaget, vilket också upplevts av Gul och Orange i deras kommuner innan maktskiftet.

5.2.2 Detaljstyrning av misstag

Kulturchef Röd berättar att det krävs en stark chef som kan tala om för politikerna hur arbetet ska gå till, vars berättelse liknar kulturchef Blås. Vad som betonas av samma kulturchefer är att de inte har uppfattat det som en medveten strategi från politikerna att detaljstyra förvaltningen utan anledningen har varit okunskap. Många politiker utför sitt arbete på en fritidsmässig bas och kan dessutom vara unga och ovana – att behöva säga ifrån har beskrivits som en utbildningsinsats snarare än att behöva vakta sitt revir från klåfingriga politiker. Det kan tolkas som en missuppfattning gällande vilken roll som är vems, medan i fall av detaljstyrning som Gul och Orangea vittnar om har politikerna sagt sig vilja införliva folkviljan. Det vill säga, Sverigedemokraterna agerar i egenskap av politiker men intar fel roll genom att detaljstyra.

Vissa förslag har därför “skjutits ned” från kulturförvaltningen i den Blå, Röda och Lila kommunen eftersom politikerna i dessa fall har behandlat ‘hur-et’. Det är ett återkommande mönster i samtliga kulturchefers svar och där de flesta understryker att det sällan blir bra om överträdelser sker från politiker. Röd berättar:

“Jag blir praktiker i sammanhanget: vi ska satsa på minoritetsspråk, en typisk hur-fråga. En vad-fråga är att vi ska ha läsfrämjandet på biblioteket, inte att vi ska satsa på minoriteter och vi ska göra de här grejerna. Politiken ska inte lägga sig i ‘hur-et’ som i Sölvesborg där politiker säger att de inte tror på ett armlängds avstånd. Det tycker jag att det är olycklig för då har man missförstått, då behöver man inte en tjänsteman.”

Detta tyder på att rollerna är differentierade och distanserade men det är inte självklara roller utan en tjänsteman som kan rollfördelningen, vilket tyder på ett visst tjänstemannainflytande. Det innebär sammantaget att nämnda kulturchefer lutar åt idealtypen den autonoma tjänstemannen, men vissa överträdelser från politikerna pekar mot idealtypen överlappande roller.

5.2.3 Detaljstyrning som tradition

Kulturchef Blås berättelse skiljer sig något från övrigas. Principen om en armlängds avstånd följs generellt men det finns en tradition av detaljstyrning i kommunen som man försöker komma bort ifrån. Kulturchefen upplever att politikerna på en liten ort till stor del blir styrda av sina väljare – de träffar folk på stan och får påtryckningar – vilket Blå visar förståelse för. Politiker vill bli omvalda medan Blå menar att hen kan bortse från sådan press och istället vara desto mer

faktabaserad samt tydlig. Samtidigt framhåller Blå att när de hamnar i detaljer blir det svårt att arbeta, både för tjänstemän och politiker, men det tar tid att ändra beteenden som har funnits länge.

Detaljstyrningen kan tolkas som en politisk strategi för att bli omvald, men också som att det är svårt att bryta mönster. Det innebär att Blå uppvisar drag av både den följsamma tjänstemannen och tjänstemannen med överlappande roller i denna aspekt – i och med att rollerna inte är fullständigt differentierade och distanserade. Rollerna kan däremot sägas i viss grad vara det i och med att kulturchefen är medveten om att arbetet inte genomförs med rätt rollfördelning och att det finns en gråzon de arbetar sig bort från.

5.2.4 Förändring mot mer detaljstyrning

Utmärkande i kulturcheferna Gul och Oranges intervjusvar är att de uppfattar inblandningen i tjänstemannafrågor som politisk strategi. En politisk strategi som är ny efter maktskiftet i kommunerna. I de övriga kommunerna har en förändring efter maktskiftet som tidigare nämnts (se avsnitt 5.3.2) i regel ansetts bero på att politikerna inte vet hur arbetet går till. Gul berättar att hen inte är fullständigt säker utan refererar till att detaljstyrningen också kan bero på samma anledning som övriga kulturchefer anger: ”Ett nytt styre är ett nytt styre. Nya politiker behöver ju lära sig hur det fungerar.”. Men Gul framhåller att hen aldrig varit med om att politiker innan maktskiftet någonsin ringt för att ifrågasätta vilka teatrar de bokar – det var en markant förändring. Upplevelsen var att politikerna drev sina frågor genom kulturnämnden vilket var unikt eftersom frågor som behandlades tidigare endast berörde budget.

Orange ger exempel på när politiker haft synpunkter på vilken typ av konst som är lämplig att köpa in och direkta frågor som: “Är det nödvändigt med prideflaggan på nationaldagen?”. Ifrågasättandet upplevde kulturchefen som signaler men är också tydlig med att ‘en fråga bara är en fråga’. Däremot beskrevs en känsla av att det var försök till politisk styrning. Sammantaget kan dessa utsagor i ljuset av Svaras teori appliceras på att politiker önskar sig en förvaltning som liknar den följsamma tjänstemannen eftersom det beskrevs en enkelriktad inblandning i förvaltningens

uppgifter. Vidare tecken på denna idealtyp och den autonoma tjänstemannen analyseras i nästa avsnitt men utifrån professionellt utrymme.

5.3 Profession

Att agera utifrån profession tyder på distanserade och differentierade roller och analyserades i avsnitt 5.1. I vilken grad kulturcheferna däremot har plats för sin profession handlar om vilket handlingsutrymme de upplever att de får från politiken. Det vill säga till vilken grad politikerna har politisk kontroll.

Det varierar både mellan och inom informanternas svar men sammantaget upplever kulturcheferna Blå, Lila och Röd att de har stort utrymme att agera utifrån profession oberoende av maktskifte och/eller partipolitisk färg. Svaren markerar att de har stort handlingsutrymme och därmed en låg grad av politisk kontroll. Kulturchef Gul och Orange hade samma upplevelser som övriga innan maktskiftet men har nu ett snävare handlingsutrymme. Dessa mönster framkommer i svar på frågorna om kulturcheferna får utrymme för sin profession, om avvägningar förekommer mellan politik och profession och om tjänstemännen lägger förslag som är de bästa eller de som de tror kan gå genom i den politiska församlingen.

5.3.3 Handlingsutrymme beroende på förtroende

Det stora handlingsutrymmet kan bero på att kulturområdet inte är lika lagstiftat som andra områden, menar kulturchef Blå, vilket är en uppfattning som också delas av de andra kulturcheferna. Hen tror också att handlingsutrymmet beror på vilket förtroende politiker har för förvaltningen, vilket hen anser botten i att personer har olika sätt att mötas snarare än att det beror på den politiska inriktningen.

I enstaka fall har Blå upplevt att förtroendet fallerar och att det har varit svårt under de omständigheterna att få utrymme för professionen. Exempelvis när det fanns olika syn på vad som var verkställighet och vad som var politisk inriktning. Under intervjun framgick det inte om kulturchefen själv varit med om att delegationsordningen tagits upp för omrevidering, men Blå berättar att politiker kan ta upp den när som helst om de upplever att “förvaltningen försvinner iväg för mycket”.

Kulturchef Röd verkar ha ett högt förtroende eftersom hen redan innan nämndemötena förankrar underlag hos politikerna. I linje med detta säger Kulturchef Lila att hen kan göra precis vad hen vill vad gäller verksamheten hen redan ansvarar för och beslut som tidigare tagits – så länge det inte påverkar den nuvarande eller framtida budgeten. Hen betonar att det beror på det stora förtroende förvaltningen har och att det är positivt att det i en liten kommun går att utveckla mycket på bred front. Vidare förklarar Lila att det är i de situationerna som hen i egenskap av kulturchef gör avvägningar mellan politik och profession – att hen behöver välja och göra prioriteringar som hen anser är de mest aktuella. Detta kan allt som allt översättas till att Blå, Röd och Lila i regel har en låg grad av politisk kontroll men att Blå har upplevt enstaka undantag av hög kontroll.

5.3.4 Avvägningar i arbetet

Tecken på idealtypen den autonoma tjänstemannen återfinns ytterligare gällande avvägningar kulturcheferna gör i sitt arbete. Kulturchef Röd berättar att hen alltid kan ta de “bästa” besluten och inte de som nödvändigtvis går hem i stugorna eftersom Röd inte behöver ta den hänsynen. Bilden nyanseras däremot något av att samma kulturchef berättar att hen ibland skjuter beslut till politiken, trots att hen har formell beslutanderätt över frågan. Anledningen är att hen vill förankra beslut med politikerna snarare än att ställningstagandet är av principiell karaktär och inte kan tas på delegation. En liknande utsaga kommer från Blå som skjuter beslut till politikerna om hen hamnar i situationer där en avvägning mellan profession och politik krävs. Även om detta är undantag kan det antyda en dragning mot underordning och därmed idealtypen separata roller eller den följsamma tjänstemannen.

Kulturchef Röd har som tidigare nämnt inte behövt ta beslut som går hem i stugorna vilket vi tolkar som att handlingsutrymmet inom kulturområdet är stort. Men Röd vittnar också om att hen behöver göra kompromisser när det läggs förslag till politikerna, vilket samtliga kulturchefer vittnar om. Vad Röd framhåller är däremot att avvägningarna endast sker vad gäller budget:

“Man får vidta en viss självzensur. Jag kan inte lägga fram vilka förslag som helst. Men är det däremot ett ärende om exempelvis offentlig konst, att jag har kontaktat en konstnär för offentlig gestaltning så väljer jag inte bort honom för att han är kontroversiell, utan lägger fram honom för att han är den rätta för den vision vi har i programmet.”

Detta tyder på att tjänstemannen har inflytande minst jämbördigt politikernas och är under låg grad av politisk kontroll i och med att en budgetreglering är minimal politisk inblandning.

5.3.5 Inte bara budget

Handlingsutrymmet påverkas av vilken budget kulturen får av politikerna³ och därför kan budgeten också vara mer eller mindre reglerande för förvaltningen. När kulturcheferna talar om budgetkontroll under intervjuerna har det endast rört sig om vilka medel kulturförvaltningen får eller ansöker om, vilket tyder både på en låg grad av kontroll och budgetomfattning. Kulturchef Röd beskriver det som att kulturen ofta är sårbar vid nedskärningar och upprepar att det är på grund av att området inte är särskilt lagstadgat. Kommunen hotas inte av viten inom kulturområdet, som fallet kan vara inom socialtjänstförvaltningen. Denna uppfattning överensstämmer med kulturchef Oranges upplevelse – politikerna ville inte utveckla kommunen utan bara förvalta den och Lila beskriver samma drag. Samtliga kulturchefer anger också att deras kommuner är ekonomiskt pressade och att pengar försvinner i skolan och omsorgens svarta hål.

³ Budget behöver inte nödvändigtvis bestå av endast kronor och ören. Enligt Kommunallagen (2017:725) § 6 ska budgeten innehålla **mål** och **riktlinjer** för god ekonomisk hushållning, där rekvisiten inte är uttömmande. Det vill säga, fler punkter i budgeten kan tillkomma, som i exempelvis Malmö Stads budget där kommunfullmäktiges vision och uppdrag till nämnder och bolagsstyrelser i helägda bolag också anges (Malmö stad, 2020). Sammantaget varierar hur styrande kommunens budget är beroende på dess omfattning.

Ett mönster i intervjuerna är att det har rått konsensus inom kulturnämnden, men att det har krävts stark argumentation för att få pengar när alla nämnder diskuterar budgeten. Detta tyder på två saker. Dels som tidigare nämnts, är handlingsfriheten begränsad beroende på vilken budget som ges. Dels är en möjlig tolkning att förvaltningen har haft inflytande i nämnden i och med att det inte funnits några konfliktlinjer och därmed stått under en låg grad av politisk kontroll – förvaltningens förslag har haft en framträdande roll. En annan tänkbar förklaring är att partierna helt enkelt varit eniga kring kulturpolitiska frågor vilket i så fall varken tyder på hög- eller låg grad av politisk kontroll utifrån Svaras teori.

5.3.6 Förändring mot snävare handlingsutrymme

I stora drag skiljer sig inte kulturcheferna Gul och Orange från de övriga gällande att de agerar efter profession. De visar däremot upp skillnader när det kommer till vilket utrymme professionen får. Båda kulturcheferna upplever att de blivit ifrågasatta av politiken efter maktskiftet och Orange ansåg att det kunde ske på ett icke professionellt och ibland personinriktat sätt. Orange talade till och med en upplevd tjänstemannamisstro. Båda kulturcheferna tycker att återremitteringar där underlagen ifrågasätts har blivit mer frekventa. Detta tyder på att förtroendet för förvaltningen blivit lägre och att handlingsutrymmet som följd blivit snävare.

Orange tog inte initiativ till politisk förändring men arbetar med innehållet i kultursektorn utifrån professionella grunder som yttrandefrihet och alla människors lika värde. På frågan om kulturchefen får utrymme för sin profession svarar Orange att det är stort och kulturområdet brett. Men det fanns färre möjligheter till utveckling av kulturverksamheten efter maktskiftet.

Orange uttrycker det som att det ibland även kan handla om att ställa utveckling av olika kulturområden mot varandra. Det är kultur mot kultur: ska pengar läggas på att restaurera kulturarv eller att utveckla biblioteksverksamheten?

Ett av kulturens dilemman upplevde Orange var att hen fick hojta till för att bli inbjuden till möten – kulturchefen var inte alltid kallad utan fick reda på att de skulle hållas genom en annan kollega. Orange beskrev det som att det skulle vara enklare att hålla mötet om hen inte var där och ställde

frågor. Hen upplevde sig ibland ifrågasatt redan på förhand eftersom hen arbetade inom kultursektorn och blev därför tvungen att tänka extra på hur hen framställde ärenden, speciellt när återremitteringarna började. Vilket tyder på en isolerad förvaltning, extremversionen av separata roller.

5.3.7 Minskat intresse av tjänstemännens kunskap

Politikerna är beroende av chefernas kunskap på området vilket har yttrat sig på olika vis. Gul berättar att det var vanligt att politiker hörde av sig till hen och frågade om de kunde ta en lunch för att de skulle kunna få information om hur kulturen mårde, som kulturchefen själv uttrycker det. Att påpeka är emellertid att inga beslut togs under dessa informella möten. Gul ansåg vidare att det inte var en politisk kontroll som var grunden till de informella mötena utan att politikerna behövde vara informerade för att det är en liten kommun där de var tvungna att kunna svara på frågor på stan för att inte förlora förtroende från sina väljare. Dessa informella möten slutade efter att Sverigedemokraterna kom till makten. Det tyder det på en från början låg grad av kontroll och att förvaltningen hade inflytande genom sitt informationsövertag men inte i samma grad längre. Det som överlag i övrigt förts fram i intervjuerna är att det i huvudsak är i underlagen som politikerna får information om kulturområdet.

Vad som karaktäriserar kulturcheferna Gul och delvis Orange är att underlagen efter maktskiftet inte tagits lika mycket hänsyn till. Gul berättar att underlag gjordes, ibland på eget initiativ med godkännande från politiken, men att det har stannat där. Underlagen beskrevs som att hen inte visste var det tog vägen, att det inte officiellt tagits upp i politiken.

Gul berättar att det tidigare fungerade så att politikerna pumpade tjänstemännen på information och ställde frågor om vad som borde göras på kulturområdet. Men efter maktskiftet dök ett politiskt program upp i mailkorgen med tydliga anvisningar om att tjänstemännen endast fick uttala sig om det fanns några laghinder i de politiska punkterna eller om de redan var genomförda. Alltså hade det utan förankring hos förvaltningen tagits beslut, vilket inte går emot laga ordning men vad Gul

upplevde var en förändring från innan maktskiftet. Vad som beskrivits i detta avsnitt tyder ytterligare på isolering av förvaltningen, extremversionen av separata roller.

5.3.8 En följsam förvaltning?

Kulturchef Gul påpekar att det är hens jobb att se till att saker sker i laga ordning. När det sker politiska ändringar är det inte hens roll att ifrågasätta dem. Men det måste vara hållbart utifrån lagstiftningen vilket var tveksamt i olika avseenden. I och med att de nya politiska besluten skedde utan förankring ansåg Gul att professionen var viktig. Det förväntades av hen att hen skulle lägga förslag som skulle kunna gå igenom efter maktskiftet, inte dem som var de bästa.

“Det är en balans. Jag får inte hindra beslut. Jag ska främja en beslutsprocess. Det är viktigt. De politiska besluten måste gå att verkställa. Men jag ska inte formulera deras politik. Man kan inte använda mig som en retoriker i deras namn. När man ska skriva ett remissvar, i det här sammanhanget, nu minns jag inte exakt, det där som de ville framföra, det var en icke-fråga i förhållande till det vi skulle ge remissvar på. Man passade på att rent politiskt säga vad man tyckte om mångkultur i remissvaret även om det inte var relevant. Ville de föra fram det där, då får det vara deras egna skrivelse, inte min i egenskap av tjänsteperson. De ville nog inte göra det i mitt namn, men det blev ju det när de gick in och ändrade min tjänsteskrivelse.”

Gul värnade om det politiska beslutsfattandet – den politiska gången och ”folkviljan” – men hen har sedan Sverigedemokraternas tillträde blivit begränsad till att endast se till lagen. Tidigare hade professionen innefattat fler aspekter, Gul framhåller:

”Det är inte lätt att vara en opolitisk tjänsteman när all kultur blivit politik. När man från politikens sida använder sig av kulturfrågorna för att driva sin politik. Då är det svårt att vara opolitisk tjänsteman.”

Sammantaget tyder det på att handlingsutrymmet Gul hade innan maktskiftet blivit snävare och att politikerna önskade en lyhörd förvaltning som kan placeras in under idealtypen den följsamma tjänstemannen. Men att Gul värnar om sin profession och därmed behöver göra många avvägningar i sitt arbete vilket skulle kunna placera kulturchefen åt idealtypen separat roller.

5.4 Sammanfattande slutsats

Vilka är kulturcheferns upplevelser av rollfördelning och styrning? Genom intervjuerna fann vi tre övergripande mönster vilka redovisats i de tre huvudtitlarna ovan: tjänstemannainflytande, detaljstyrning och profession. För det första fann vi att principen om en armlängds avstånd, med vissa undantag, i stor grad har upprätthållits. Till skillnad från övriga kulturchefer skedde för Gul och Orange emellertid en förändring i och med maktskiftet, där det nya styret medvetet blandade sig i tjänstemannafrågor. För det andra fann vi att Blå, Röd och Lila till viss del hade inflytande över politikerna; de kunde använda sin byråkratiska maktposition till att påverka politikens utformning inom kulturområdet. För det tredje, och till sist, urskiljde vi att samtliga kulturchefer agerade efter profession. Utrymmet för professionen skiljde sig dock åt. Blå, Röd och Lila har haft stort utrymme för professionen oberoende av vilken partipolitisk färg som styrt. Gul och Orange beskriver samma bild, men berättar att det i och med maktskiftet blivit snävare till följd av att allt fler kulturfrågor politiserats.

Inom ramen för vår uppsats pekar vårt sammantagna resultat på att det i huvudsak är idealtypen den autonoma tjänstemannen som kulturcheferna Blå, Röd och Lila går att likna vid. Gul och Orange uppvisar gemensamma drag med de andra tre kulturcheferna men med ett nytt styre skedde ett skifte mot att politikerna i viss grad förväntar sig att Gul och Orange ska vara följsamma mot politikerna. För samtliga uppvisas i avvikande fall kännetecknen för övriga idealtyper. Likt Svava framhåller är människan för komplex för att definitivt kunna liknas vid enbart en tjänstemannatyp utan kan i regel överensstämma med flera av dem.

Huruvida vi kan generalisera eller dra definitiva slutsatser omges av viss försiktighet på grund av det ringa antalet kulturchefer som intervjuats. Däremot framträder en tydlig skillnad mellan Orange och Gul jämfört med Blå, Röd och Lila, det vill säga kommuner där Sverigedemokraterna innehar ordförandeposten jämfört med kommuner där Moderater-, Socialdemokrater- och Centerpartister innehar ordförandeposten.

6 Diskussion

I detta kapitel diskuteras möjligheten att generalisera undersökningens resultat och de svårigheter vi stött på genom vårt metodologiska tillvägagångssätt. Dessa möjligheter och svårigheter ges ett större perspektiv och diskuteras som: den bakomliggande variabeln samsyn respektive gränsdragningsproblematik.

6.1 Den bakomliggande variabeln samsyn

En av våra slutsatser gäller förändringen kulturcheferna Gul och Orange upplevt: en ökad förväntan att kulturcheferna ska vara lyhörda politikerna, likt den följsamma tjänstemannen. Ett skifte mot mer detaljstyrning och mindre utrymme för profession.

En invändning rör huruvida vi kan slå fast att det faktiskt handlar om en förändring i styrning och rollfördelning, och att det inte är i samsynen det brister. Det vill säga att det är relationen kulturcheferna och politikerna emellan som inte fungerar. Detta mot bakgrund av att tjänstemän och politiker i mindre kommuner i regel arbetar väldigt nära varandra. Finns det en lång historia av att samma politiker suttit i kulturnämnden kan nya politiker rubba en etablerad samsyn.

I avsnitt 4.2.2 presenterade vi därav att alla kulturcheferna skulle ha suttit genom ett politiskt maktskifte som en strategisk urvalsmetod. Trots att kulturcheferna Blå, Röd och Lila har varit verksamma såväl innan som efter ett maktskifte, där kommunen skiftat från en lång period av samma politiska majoritet, har det för samtliga inneburit en marginell skillnad. Vår tolkning är att vi därmed, med större säkerhet, kan sortera bort den bakomliggande variabeln samsyn och att Blå, Röd och Lila kan fungera som en jämförelsepunkt mot Orange och Gul. De har alla haft liknande

förutsättningar, förutom vilket politiskt parti som styrt. Detta stöds av att Gul och Orange själva beskrivit förändringen som en del av en politisk strategi medan övriga kulturchefer angett anledningen nya och okunniga politiker.

6.2 Gränsdragningsproblematik

En av undersökningens slutsatser är att Blå, Röd och Lila huvudsakligen kan liknas vid den autonoma tjänstemannens idealtyp. Men slutsatsen har kantats av två olika problem gällande gränsdragning.

Det första problemområdet är hur man mäter inflytande, vilket är notoriskt vanskligt och som den extensiva forskningen om makt skvallrar om. Med studiens utgångspunkt i Svaras teori har det funnits svårigheter i att kategorisera tjänstemännen som antingen "oberoende" eller "underordnade" i och med att arbetsuppgifterna i både hög och låg grad av politisk kontroll är desamma, men med åtskillnaden vilket inflytande förvaltningen har över politiken. Som också beskrivs i analysen har därmed studiens slutsatser helt dragits utifrån kulturchefernas egen upplevelse av vilken påverkan de har över politiken.

Den andra bekymret rörande gränsdragning har varit vad som är politisk viljeyttring och vad som är profession där vi har tolkat kulturchefernas initiativ till politisk förändring utifrån det senare alternativet. Tolkningen är beroende av vad kulturcheferna har berättat för oss och det är följaktligen möjligt att tjänstemännen agerar efter politiska viljeyttringar men inte väljer att inkludera det i sina svar. Svaren är också bundna till vad kulturcheferna själva anser är oberoende kunskap respektive politiskt tyckande.

Exempelvis påpekar Orange att hen inte tar initiativ till politisk förändring men agerar efter mänskliga rättigheter. Ett bredare perspektiv på detta svar är att profession är teknisk kunskap och en avpolitiserad handlingsnorm. I och med att offentlig kultur traditionellt ska utföras utan politisk inblandning kan detta anses vara ett sådant policyområde. Men när Sverigedemokraterna ifrågasätter principen om en armlängds avstånd och innehållet i den offentliga kulturen uppstår en

diskussion om vad som är politiskt och inte. Vad som väger tyngst är en fråga om tyckande: politiserar Sverigedemokraterna kulturområdet och tar över kulturförvaltningens inflytande i demokratisk ordning – eller ska traditionen av fritt konstnärligt skapande ovillkorligt skyddas?

Vilka grunder tjänstemännen agerar utifrån och huruvida dessa är karakteriserade av objektiv kunskap eller färgade av tyckande, samt huruvida Sverigedemokraterna har mandat att ifrågasätta/bryta en princip ligger sammantaget utanför denna studies räckhåll. Vad som däremot antyds är att relationen mellan politik och kulturförvaltning har fått nya kännetecken efter partiets intåg i kommunstyrelser.

7 Avslut

Denna undersökning har använt analysverktyget tjänstemannatyper för att utifrån dem kunna beskriva upplevelse av styrning och rollfördelning. Slutsatserna kan inte generaliseras i och med urvalets omfång. Men utifrån det material som samlats in har idealtypen den autonoma tjänstemannen utkristalliserats för kulturchef Blå, Röd och Lila medan den följsamma tjänstemannen för kulturchef Gul och Orange – med brasklappen att människor är komplexa. Det bör understrykas att Orange och Gul har upplevt att politikerna har en förväntan om att de ska vara följsamma mot politikerna men att kulturcheferna inte vill uppfylla denna förväntan. Syftet att beskriva kulturchefernas upplevelse av deras arbete har därmed uppfyllts i viss mån men en mer extensiv insamling av material hade varit fördelaktig. Exempelvis genom att studera och jämföra kommunernas budget, styrdokument och delegationsordning för att få en uppfattning om hur dessa kan bidra till helhetssynen på kulturchefernas reella arbete. Tillika att intervjua politiker om deras upplevelse av relationen med kulturförvaltningen för att få ett tvåsidigt perspektiv. Med detta hänvisar vi vidare forskning. Det ger också en vink om att ställa en annan typ av fråga; varför upprätthålls, eller varför upprätthålls inte, principen om en armlängds avstånd?

8 Referenser

8.1 Primärkällor

Intervju med Blå 2020-04-29

Intervju med Lila 2020-04-29

Intervju med Röd 2020-04-30

Intervju med Orange 2020-04-28

Intervju med Gul 2020-04-27

8.2 Litteratur

Anesten, Oskar, 2019. *Sölvesborg kommun stoppar inköp av "utmanande samtidskonst"*. SVT Nyheter, publicerad: 21-09-19. Uppdaterad: 21.09.19. [elektronisk]
<https://www.svt.se/kultur/solvesborgs-styrande-rostar-om-kontroversiellt-forslag-pa-kulturomradet>. Hämtdatum: 2020-05-17.

Bergström, Tomas - Magnusson, Håkan - ramberg, Ulf. 2008. *Through a Glass Darkly: Leadership Complexity in Swedish Local Government*. I *Local Government Studies*, Vol. 34, No. 2, 203 – 220, April 2008. [elektronisk], tillgänglig:
<https://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&sid=69b03fd6-3b89-4922-8b33-eea237367323%40sdc-v-sessmgr02>. Hämtdatum: 2020-04-10.

Eriksson, Hedvig, 2018. *Kommuner där SD fått inflytande efter valet*. SVT Nyheter, publicerad 01-12-2018. [elektronisk], tillgänglig: <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/kommunerna-dar-sd-fatt-inflytande-efter-valet> Hämtdatum: 21-02-2020.

Esaiasson, Peter – Giljam, Mikael – Oscarsson, Henrik – Wängnerud, Lena, 2017. *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts juridik.

Farran-Lee, Lydia, 2018. *Exempel på när politikerna lagt sig i konsten*. SVT Nyheter, Publicerad: 2018-08-27. Uppdaterad: 2018-08-28. [elektronisk], tillgänglig: <https://www.svt.se/kultur/konst/exempel-armlangds-avstand>. Hämtdatum: 2020-04-29.

Hellström, Mikael - Jonsson, Leif - Nilsson, Viveka - Ramberg, Ulf - Wänström, Johan, 2012. *Dilemman mellan politiker och tjänstemän*. Nationella kommunforskningsprogrammet rapport 3. [elektronisk], tillgänglig: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:589095/FULLTEXT01.pdf>. Hämtdatum: 2020-05-14.

Horne, Amanda, 2018. *Politiker bryter mot princip - vill kunna styra över kulturen*. SVT Nyheter, publicerad: 2018-08-27, Uppdaterad: 2018-08-28. [elektronisk], tillgänglig: <https://www.svt.se/kultur/armlangds-avstand>. Hämtdatum: 2020-04-29.

Jacobsson, Bengt, 2014. *Kulturpolitik, styrning på avstånd*. Lund: Studentlitteratur.

Jakobson, Hanna, 2018. *Tjänstemän oroliga inför regeringsbildning*. Dagens Nyheter. Uppdaterad: 2018-09-26 Publicerad: 2018-09-26.[elektronisk], tillgänglig: <https://www.dn.se/nyheter/politik/261-tjansteman-oroliga-infor-regeringsbildning/>. Hämtdatum: 2020-05-14.

a. Johansson, Vicki, 2018. "De kommunalt anställda". I Johansson, Vicki - Lindgren (red), Lena - Montin, Stig, *Den kommunala statliga ämbetsmannen* Lund: Studentlitteratur, s. 27-48.

b. Johansson, Vicki, 2018. "Meritokrati". I Johansson, Vicki - Lindgren (red) , Lena - Montin, Stig, *Den kommunala statliga ämbetsmannen* Lund: Studentlitteratur, s.87-102.

Johansson, Vicki - Lindgren, Lena - Montin, Stig, 2018. "Demokratins tjänare". I Johansson, Vicki (red) - Lindgren, Lena - Montin, Stig, *Den kommunala statliga ämbetsmannen* Lund: Studentlitteratur, s. 9-24.

Malmö Stad, 2020. *Malmö Stads budget*. [elektronisk], tillgänglig: <https://malmo.se/Service/Om-Malmo-stad/Malmo-stads-budget.html>. Hämtdatum: 2020-05-11.

Myrstener, Märta, 2019. *Oklart vad "en armlängds avstånd" innebär i kulturpolitiken*. Kulturnytt i P1. Publicerad: 2019-07-15. [elektronisk], tillgänglig: <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=478&artikel=7255845>. Hämtdatum: 2020-04-29.

Nordin, Svante, 1999. *Det politiska tänkandets historia*. Lund: Studentlitteratur.

Regeringskansliet, 2019. *Myndigheten för kulturanalys ska titta på tillämpningen av principen om armlängds avstånd*. Publicerad: 29-11-19. [elektroniskt], tillgänglig: <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/11/myndigheten-for-kulturanalys-ska-titta-pa-tillampningen-av-principen-om-armlangds-avstand/>

Svara, James, 2006. "Introduction: Politicians and Administrators in the Political Process - A Review of Themes and Issues in the Literature". I *International Journal of Public administration*, vol. 29 nr. 12, s.953-976. [elektronisk], tillgänglig: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/01900690600854555?needAccess=true>. Hämtdatum: 2020-05-17.

Sverigedemokraterna, 2020. *Vår Politik - Sverigedemokratisk politik*. [elektronisk], tillgänglig: <https://sd.se/vad-vi-vill/>. Hämtdatum: 2020-05-17.

Wänström, Johan, 2019. *Motsatta ideal i den politiska styrningen av mindre kommuner - Mot en ny(gammal) kommunal politikerroll?*. Centrum för Kommunstrategiska studier, Rapport 2019:3, tillgänglig: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1344532/FULLTEXT01.pdf>. Hämtdatum: 2020-04-24.

Bilaga 1 Intervjuguide

1. Finns det något som särskilt kännetecknar det kulturpolitiska området i förhållande till andra policyområden?
2. Vilka politiker har du kontakt med? (Nämndsordförande, kommunstyrelsen...).
3. Hur skulle du beskriva kommunpolitikernas styrning av kulturområdet?
4. Vilka är de största skillnaderna mellan politikerna och dig som kulturchef?
5. Vilka är de största likheterna mellan politikerna och dig som kulturchef?
6. Anser du att innehållet i kulturektorn påverkas av den rådande politiken?
7. Upplevde du att din arbetssituation påverkades av det politiska maktskiftet 2018?
 - a. Hur fungerade samarbetet innan och efter maktskiftet?
8. Hur avgörs vilka frågor som hamnar på ditt bord, och vilka som politikerna ska ansvara över?
9. Kan det hända att du tar initiativ till politisk förändring inom kulturektorn? Om ja: uppskattas det av politikerna?
 - a. Kan det hända att politiker är involverade i hur arbetet i kulturförvaltningen ska gå till?
10. Finns befattningsbeskrivning respektive skrivna styrdokument?
 - a. Anser du att dessa stämmer överens med hur det fungerar i praktiken?
11. Baseras beslutsfattandet på formella eller informella kontakter?
12. Får du utrymme för din profession i arbetet?
 - a. Förekommer det att du behöver göra avvägningar mellan din profession och det politiska beslutsfattandet?

b. Tillåts det att du kritiserar politiska förslag utifrån din professionella erfarenhet?